

Письменський Є.О.

*Луганський державний
університет внутрішніх
справ імені Е.О. Дідоренка,
начальник кафедри
загальноюридичних
дисциплін, доктор
юридичних наук, доцент*

Rysmenskyy Ye.O.

*Lugansk State University of
Internal Affairs named after
E.O.Didorenko, Head of the
Department of Common-Law
disciplines, Doctor of Law,
Associate Professor*

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ТА ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Основними методами реалізації кримінально-правової політики держави є визначення кола діянь, віднесених до категорії злочинних (криміналізація) та виведення діяння з кола таких, які визнаються злочинними (декриміналізація) [1, с. 20]. З ухваленням 2001 року Кримінального кодексу України відбулось певне впорядкування процесів криміналізації суспільно небезпечних діянь і декриміналізації діянь, які втратили належний рівень небезпечності. Щоправда, перманентність соціальних, економічних і політичних проблем, сприйняття кримінального закону як чи неєдиного вдалого способу їх розв'язання, трансформація суспільних відносин та інші фактори зумовлювали в останні роки регулярне використання державою зазначених методів. Зазвичай відповідні кроки законодавця відразу ставали предметом фахового обговорення в колі вчених-криміналістів. На жаль, дуже часто доводилось констатувати помилковість криміналізації, несвоєчасність та необґрунтованість декриміналізації, безсистемність підходу до цих процесів, відсутність належного рівня наукової обґрунтованості тощо.

Суспільно-політичні зміни в Україні, які відбулись 2014 року і тривають досі, вимагають відмови від усталених негативних тенденцій у реалізації державної політики за всіма напрямками, включаючи кримінально-правовий. З огляду на низку обставин ця сфера є особливо чутливою в наш час, необхідність її реформування серед іншого потребує поміркованості в застосуванні тих чи інших методів здійснення кримінально-правової політики, ретельного і глибокого аналізу приводів криміналізації та

декриміналізації, дотримання певних умов. Однак чи усвідомлю сучасний законодавець зазначені обставини? Чи вчитиметься він на помилках попередників? Спробуємо проаналізувати.

У 2014 році законодавець переважно використовував інструменти, про які йдеться, для реагування на нові виклики, загрозливі для безпеки всієї держави. Серед них – агресивні дії Російської Федерації в Автономній Республіці Крим, наслідком яких стала анексія цієї території України, а також початок бойового протистояння в Донецькій і Луганській областях.

Мова йде про встановлення кримінальної відповідальності за діяння, суспільна небезпека яких виникла у зв'язку із зазначеними подіями. Це криміналізація перешкоджання в особливий період законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК України), фінансування дій або заходів, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, зміну меж території або державного кордону України або захоплення державної влади (ст. 110-2 КК України), порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї (ст. 332-1 КК України).

Наявність приводів для такого законодавчого рішення (необхідність забезпечення реалізації певних положень законів, громадська думка) загалом не викликає сумніву. Разом з тим законодавець у своєму цілком зрозумілому прагненні розв'язати проблеми, з якими не доводилось стикатись у новітній історії України, забуває про правову ефективність, що здатне викликати безліч проблем у правозастосуванні. Так, уже традиційно «кульгає» належна якість змісту ухвалених змін до КК України [2].

Окремий інтерес становлять плани на майбутнє у визначенні підходів до криміналізації та декриміналізації як методів реалізації кримінально-правової політики. Аналіз поточної законотворчої діяльності, яка відображає ці підходи дозволяє дійти таких висновків.

1. Криміналізація «переважає» декриміналізацію. Парламентарі продовжують віддавати перевагу ідеї розширення меж дії кримінального закону на відміну від економії кримінальної репресії, конструюючи нові склади злочинів. Так, на сьогодні пропонується встановити кримінальну відповідальність за вчинення понад десяти нових видів діянь (проведення собачих боїв; окремі випадки поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; порушення порядку голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад; придбання продукції, робіт та послуг оборонного призначення, що не відповідають встановленим

стандартам та вимогам технічних регламентів; керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин; безпідставна відмова в наданні статусу учасника бойових дій та незаконне його надання особам, які не мають на це права; викрадення каналізаційних люків; зайняття особою вищого становища в злочинній ієрархії та інші). Водночас пропозиція про скасування кримінальної відповідальності – лише одна (провокація підкупу). Має місце істотний дисбаланс у кримінально-правовому регулюванні, який рано чи пізно потребуватиме усунення. Адже «розвантаження» кримінального закону стає більш нагальною проблемою сьогодення, ніж його насичення новими злочинами. У цьому зв'язку повністю підтримую думку П.Л. Фріса, котрий пише про невиправдано розширену сферу кримінально-правової заборони, що визначає необхідність проведення декриміналізації, звуження сфери кримінально-правового регулювання [1, с. 27].

2. Необґрунтованість (безпідставність) криміналізації. Згідно з ч. 1 ст. 11 КК України криміналізації підлягають лише ті діяння, яким властива суспільна небезпечність, тобто здатність заподіювати істотну шкоду особі, суспільству, державі або співдружності держав. Це вихідний критерій, ігнорування якого в процесі криміналізації призводить до нівелювання соціальної суті злочину. Як приклад, можна вказати на пропозицію криміналізувати порушення порядку голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад. Відповідні діяння з усією очевидністю не досягають того рівня суспільної небезпеки, який давав би підстави визнавати їх злочинами. Проблема особистого голосування депутатів має багато шляхів розв'язання без застосування найрадикальнішого з них.

3. Надмірна криміналізація. Не викликає сумнівів, що використання методу криміналізації вимагає детального аналізу наявних кримінально-правових заборон з метою уникнення стану їх перенасиченості. У зворотному випадку може відбутись криміналізація діяння, необхідність якої відсутня через наявність уже встановленої кримінальної відповідальності за таке діяння. Яскравий приклад сказаному – пропозиція «криміналізувати» викрадення каналізаційних люків. Правий М.І. Мельник, стверджуючи у цьому контексті, що зміни кримінального закону за останні кілька десятиліть свідчать про те, що проблемою у цій сфері є не відсутність (недостатність) кримінально-правового ресурсу для дієвої протидії злочинності, а неповне та неефективне використання наявних кримінально-правових засобів такої протидії [3, с. 114].

4. Неправильна (неточна) криміналізація. Однією із стабільних вад законотворчого процесу в частині реалізації кримінально-правової політики є криміналізація, що відбувається з порушенням принципу юридичної визначеності. Безумовно, у багатьох випадках конструювання складу злочину є справою без перебільшення «ювелірною», разом з тим відточувати свою майстерність творці законів не поспішають. Так, одна із законодавчих ініціатив передбачає встановлення кримінальної відповідальності за зайняття особою вищого становища в злочинній ієрархії. Описуване суспільно небезпечне діяння (якщо воно є таким насправді) є розпливчатым, неточним, здатним викликати проблеми як у кваліфікації відповідного злочину, та й при його доказуванні.

Резюмуючи сказане, слід зазначити, що на сучасному етапі реалізації кримінально-правової політики України шляхом застосування криміналізації та декриміналізації спостерігаються негативні тенденції минулих років – зазначені процеси відбуваються хаотично, часом кон'юнктурно, без належного наукового обґрунтування, з порушенням усталених правил криміналізації та декриміналізації. Відповідно, нагальною проблемою у цій сфері стає перегляд підходів до застосування розглядуваних методів реалізації кримінально-правової політики, їх перебудова на засадах поміркованості при визначенні меж кримінальної репресії, наукової обґрунтованості, вдосконалення законодавчої техніки тощо.

1. *Fris P.L. Kryminalizatsiia i dekryminalizatsiia u kryminalno-pravovii politytsi / P.L. Fris // Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy. – 2014. – № 1 (2). – S. 19 – 28.*
2. *Pysmenskyi Ye. Zakon yak panatseia. Kryminalno-pravova polityka Ukrainy v umovakh suspilno-politychnykh zmin 2013 – 2014 rr. / Yevhen Pysmenskyi // Yurydychnyi visnyk Ukrainy. – № 3. – 24 – 30 sichnia 2015 roku; № 4. – 31 sichnia – 6 liutoho 2015 roku.*
3. *Melnyk M.I. Osnovni tendentsii zakonotvorennia z pytan kryminalnoho prava u 2013 – 2014 rr. / M.I. Melnyk // Zabezpechennia yednosti sudovoi praktyky u kryminalnykh spravakh v konteksti podii 2013 – 2014 rokiv v Ukraini : materialy Mizhnarodnoho sympoziumu (24 – 25 zhovtnia 2014 r.). – K. : VAITE, 2014, 2014. – S. 109 – 114.*

Письменський Є.О. Криміналізація та декриміналізація як методи реалізації кримінально-правової політики на сучасному етапі розвитку Української держави

Основними методами реалізації кримінально-правової політики держави є визначення кола діянь, віднесених до категорії злочинних (криміналізація) та виведення діяння з кола таких, які визнаються злочинними (декриміналізація).

Суспільно-політичні зміни в Україні, які відбулись 2014 року і тривають досі, вимагають відмови від усталених негативних тенденцій у реалізації державної політики за всіма напрямками, включаючи кримінально-правовий. З огляду на низку обставин ця сфера є особливо чутливою в наш час, необхідність її реформування серед іншого потребує поміркованості в застосуванні тих чи інших методів здійснення кримінально-правової політики, ретельного і глибокого аналізу приводів криміналізації та декриміналізації, дотримання певних умов.

Резюмуючи сказане, слід зазначити, що на сучасному етапі реалізації кримінально-правової політики України шляхом застосування криміналізації та декриміналізації спостерігаються негативні тенденції минулих років – зазначені процеси відбуваються хаотично, часом кон'юнктурно, без належного наукового обґрунтування, з порушенням усталених правил криміналізації та декриміналізації. Відповідно, нагальною проблемою у цій сфері стає перегляд підходів до застосування розглядуваних методів реалізації кримінально-правової політики, їх перебудова на засадах поміркованості при визначенні меж кримінальної репресії, наукової обґрунтованості, вдосконалення законодавчої техніки тощо.

Письменский Е.А. Криминализация и декриминализация как методы реализации уголовно-правовой политики на современном этапе развития украинского государства

Основными методами реализации уголовно-правовой политики государства является определение круга деяний, отнесенных к категории преступных (криминализация) и вывода деяния из числа таких, которые признаются преступными (декриминализация).

Общественно-политические изменения в Украине, которые состоялись 2014 года и продолжают до сих пор, требуют отказа от устоявшихся негативных тенденций в реализации государственной политики по всем направлениям, включая уголовно-правовой. Учитывая ряд обстоятельств эта сфера является особенно чувствительной в наше время, необходимость ее реформирования среди прочего требует умеренности в применении тех или иных методов осуществления уголовно-правовой политики, тщательного и глубокого анализа поводов криминализации и декриминализации, соблюдения определенных условий.

Резюмируя сказанное, следует отметить, что на современном этапе реализации уголовно-правовой политики Украины путем применения криминализации и декриминализации наблюдаются негативные тенденции прошлых лет - указанные процессы происходят хаотично, порой конъюнктурно, без должного научного обоснования, с нарушением устоявшихся правил криминализации и декриминализации. Соответственно, насущной проблемой в этой сфере становится пересмотр подходов к применению рассматриваемых методов реализации уголовно-правовой политики, их перестройка на основе умеренности при определении границ уголовной репрессии, научной обоснованности, совершенствование законодательной техники и тому подобное.

Pysmenskyy Ye.O. Criminalization and decriminalization as methods of implementation of penal policy at the present stage of development of the Ukrainian state

The main methods of implementation of criminal law policy is the definition of acts classified as criminal (criminalization) and the withdrawal of the act from the circle of recognized criminal (decriminalization).

Social and political changes in Ukraine, which took place in 2014 and continue still require rejection of the established negative trends of state policy in all areas, including criminal-legal. Given the number of circumstances, this sector is particularly sensitive in our time, the need to reform among other things require moderation in the use of various methods of implementation of penal policy, thorough and deep analysis regarding the criminalization and decriminalization, subject to certain conditions.

Summarizing the above, it should be noted that at the present stage of the criminal law policy of Ukraine through the application of criminalization and decriminalization observed negative trends of previous years - these processes occur randomly, often opportunistic, without proper scientific justification, in violation of established rules criminalization and decriminalization. Accordingly, a pressing problem in this area is revision of approaches to the application under consideration methods of implementing penal policy, their alteration based on moderation in determining the boundaries of criminal repression, scientific validity, perfection of legislative technique so on.